

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ТОРГІВ

Становлення вітчизняної правової системи супроводжується зміною як законодавчої бази, так і правозастосовчої практики, при цьому багато з правових інститутів зазнають істотної трансформації. Значною мірою наведене стосується положень, що регулюють порядок укладення договорів.

Так розповсюдженою є практика укладення договорів на торгах. Наприклад, введення землі в цивільно-правовий оборот зумовило зародження інституту земельних торгів. Активно проводяться торги з продажу природних ресурсів, ліцензій на здійснення деяких видів діяльності. Набувають поширення, так звані, «благодійні» аукціони. Широко застосовуються торги у виконавчому провадженні при відчуженні майна боржника, відіграють важливе значення при приватизації державного майна.

Разом з тим, подальше розширення сфери застосування торгів багато в чому стримується наявністю численних прогалин і неузгодженостей в чинному законодавстві України. Так, у Цивільному кодексі України міститься лише згадування про можливість укладення договорів на торгах (ст. 650 і ч. 4 ст. 656). В загальних рисах торкаються порядку проведення торгів положення й деяких інших законів, наприклад «Про заставу», «Про іпотеку», «Про виконавче провадження». У зв'язку з цим, порядок проведення торгів регулюється численними нормативними актами, які закріплюють різні організаційно-правові механізми та містять

різний понятійний апарат. Саме тому проведення торгів щодо різного виду майна, або за участю різних за статусом учасників (наприклад, власник майна-боржник з одного боку і виконавча служба з іншого), характеризується своїми, притаманними лише йому особливостями, що негативно впливає на практику їх застосування.

Слід відмітити, що у цивілістичній доктрині також відсутній єдиний погляд на правову природу торгів, їх роль і місце при укладенні договорів. Відсутні спеціальні монографічні роботи з цієї тематики, а наявні в літературі праці стосуються або особливостей окремих видів торгів, або лише в загальних рисах констатують можливість проведення торгів в процесі укладення договорів. Деяких аспектів зазначеної тематики у свої роботах торкалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: О. А.Беляневич, С. М. Бервено, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, М. Й. Брагінський, В. В. Вітрянський, О. В. Кохановська, І. М. Кучеренко, В. В. Луць, В. М. Коссак, Н. С. Кузнецова, Р. А. Майданик, Л. А. Новосьолова, І. В. Спасибо-Фатєєва, Я. М. Шевченко, Р. Б. Шишка, та інші.

Наведене обґрунтовує необхідність вироблення уніфікованого наукового підходу до розуміння категорії торгів в цивільному праві.

З точки зору цивільного законодавства, торги є способом укладення договору. Договір укладається з особою, що за результатами торгів стала переможцем.

Деякі вчені вважають, що торги є одностороннім правочином. Наприклад, на думку Т.Л. Левшиної, - «конкурс і аукціон по продажу рухомих та нерухомих речей і майнових прав є одностороннім правочином»[1;431].

Інші автори заперечують наявність договірних відносин між сторонами, не даючи при цьому правової характеристики відповідним відносинам. Так, Б.М.Гонгало вважає, що між організатором і учасниками торгів договірних відносин не існує [2;126].

Третя точка зору – діаметрально протилежна. Ключове значення для встановлення правових відносин між організатором торгів і їх учасниками має підстава їх виникнення. На думку Н.Д. Єгорова «зобов'язання з передання майна, виконання робіт чи надання послуг виникає із юридичного складу: проведення торгів і укладення на основі їх результатів договору» [3;499]. Автор виділяє проведення торгів як самостійний юридичний факт в системі юридичних фактів, проте не визначає його правової природи. Поділяючи наведену точку зору,

М.І.Брагинський розвиває її далі, вказуючи, що «перший з наведених юридичних фактів – договір про проведення торгів, за яким організатор зобов'язується провести торги, визначити переможця, підписати протокол» [5;184].

Проте більш ґрунтовною видається концепція, що запропонована М.Д.Єгоровим. Дійсно, зобов'язання учасників торгів виникають із юридичного складу, що складається з двох юридичних фактів: проведення торгів і договору. Це означає, що для виникнення правовідносин між учасниками і організатором торгів необхідно настання сукупності фактів, що мають юридичне значення. Останнє слідує з того, що настання фактів, які входять до юридичного складу, тягне «відомі, хоча і незакінчені правові наслідки», тобто наявність факту юридичного складу, що є передумовою виникнення прав та обов'язків суб'єктів.

1.Перший юридичний факт- проведення торгів – безпосередньо спрямований на встановлення, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків. В такому випадку права та обов'язки організатора і учасників правочину будуть спрямовані на досягнення кінцевої мети проведення торгів – укладення цивільно-правового договору.

Разом з тим, торги як не є одностороннім правочином чи сукупністю взаємно спрямованих односторонніх правочинів, адже для

проведення торгів недостатньо волевиявлення тільки однієї особи – організатора торгів, необхідна наявність узгодженої волі, як організатора, так і учасників торгів.

2. Другий юридичний факт – безпосередньо договір, що укладається за результатами торгів і має всі ознаки, що притаманні цивільно – правовим договорам. Шляхом проведення торгів може бути укладено будь-який договір, якщо відповідний порядок не суперечить його змістові. Наприклад, не може бути укладений таким способом договір дарування адже хоча він і спрямований на безповоротне припинення права власності у однієї особи і виникнення права власності у іншої, дарувальник не набуває права вимагати від обдаровуваної особи виконання будь-яких зустрічних дій на власну користь тобто діє без одержання майнової взаємності. Зрозуміло, що така природа договору суперечить основним принципам та меті проведення торгів – отримання прибутку.

Зазначимо, що не дивлячись на наявність взаємоузгодженої волі учасників торгів, саму процедуру їх проведення неможна відносити до договорів. Відповідний висновок можна зробити на підставі наступних аргументів: на відміну від односторонніх правочинів і договорів, які є одноактовими діями, торги характеризуються тривалістю відносин, що складаються з декількох стадій, здійснення яких є протяжним у часі. Проведення торгів не може бути віднесено до договорів, адже неможливо визначити момент укладення такого договору. Віднесення торгів до договорів безпідставно ускладнить процедуру їх проведення, тим більш що остання характеризується специфічними особливостями на кожній стадії.

Вважаємо, що в системі цивільного права торги є певним видом юридичних фактів адже структурно відповідні правовідносини складаються з двох елементів: 1) повідомлення про проведення торгів і

2) фіксація результатів торгів.

Повідомлення про проведення торгів є підставою виникнення обов'язків організатора торгів провести торги (тобто вчинити всі необхідні дії для виявлення переможця) і виявити переможця. За своєю юридичною природою такий вид відносин буде мати організаційний характер, адже дії учасників торгів спрямовані на організацію і упорядкування відносин на стадії укладення договору. Відповідно до запропонованої О.О.Красавчиковим класифікації організаційно-правових відносин зазначені можна віднести до організаційно-передумовних, в результаті реалізації таких відносин відбувається становленням і наступний розвиток майнових відносин [6;55].

Відповідний елемент торгів породжує у учасників торгів право на подання заявок на участь у торгах і відповідно наступне внесення завдатка, який забезпечує зобов'язання учасників торгів на укладення договору. Необхідно зазначити, що внесення завдатка не впливає на організаційний характер правовідносин адже ним забезпечуються зобов'язання, що виникають внаслідок фіксації результатів торгів.

Другий елемент в структурі торгів – фіксація результатів торгів – породжує обов'язки організатора і учасника торгів, якого буде оголошено переможцем, оформити протокол про результати торгів і укласти договір. Відповідний вид правовідносин буде мати майновий характер, оскільки забезпечений завдатком.

Виходячи з вищевикладеного, торги є підставою виникнення правовідносин між організатором і учасниками торгів, що характеризуються наступними рисами.

По-перше, торги є різновидом юридичних фактів. При чому правовідносини, які виникають в процесі організації і проведення торгів є цивільно -правовими, адже учасники торгів знаходяться у стані юридичної рівності, непідпорядкованості, діють за власною волею (виключенням є випадки, передбачені у законі) .

По-друге, відповідні цивільно-правові відносини за своїм змістом є як майновими так і організаційно-правовими.

По-третє, на підставі договору про проведення торгів виникають відносні цивільні правовідносини адже конкретному уповноваженому суб'єктові (учасник торгів) протистоїть конкретний зобов'язаний суб'єкт (організатор торгів). Причому задоволення інтересів учасника торгів відбувається перш за все за рахунок дій організатора.

Звідси, в процесі організації і проведення торгів виникають цивільні відносні правовідносини, що характеризуються множинністю осіб на боці суб'єктів, що беруть участь в торгах. Більш того, як слушно зауважує М.І. Брагинський, зобов'язання учасників можна віднести до ряду умовних. З чого слідує, що при настанні відповідної умови і як наслідок, визнання учасника переможцем, він зобов'язаний підписати протокол про завершення торгів, який має силу договору.

Таким чином, процедура проведення торгів - є своєрідним видом юридичних фактів, що структурно складається з двох елементів і знаходиться у площині підстав виникнення правовідносин.

Підсумовуючи, можна зробити такі висновки. При укладенні договору на торгах має місце юридичний склад, що складається з двох юридичних фактів: торгів і договору, який укладається за результатами торгів. При цьому торги є одним з видів юридичних фактів.

Література:

1. Комментарий к Гражданскому кодексу РФ, части первой /Отв. Ред. О.И. Садилов. М.: Юринформцентр, 1996.
2. Гонгалло Б.М. Обеспечение исполнения обязательств. М.: Спарк, 1999. С.126
3. Гражданское право. Т. 1. -6-е изд. перераб". и доп., учеб. /Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. М.: Проспект. 2002.

4. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: Общие положения. М.; Статут, 1998.
5. Красавчиков О.А. Гражданские организационно-правовые отношения // Советское государство и право, 1966.
6. Бервено С.М. Проблеми договірної права України: Монографія / С.М. Бервено. – К.: Юрінком Інтер, 2006.

Анотація

Долгополова Л.М. Юридична природа торгів. - Стаття.

Проведення торгів є складним багатоетапним процесом, учасниками якого є особи, що мають значні економічні інтереси. В статті аналізується правова природа торгів. Висновки автора можуть бути використані у правозастосовчій практиці.

Ключові слова: торги, аукціон, конкурс, організатор торгів.

Аннотация

Долгополова Л.Н. Правовая природа торгов. – Статья.

Проведение торгов собой сложный многоэтапный процесс, участниками которого являются лица, имеющие значительные экономические интересы. В статье анализируется правовая природа торгов. Выводы автора могут быть использованы в правоприменительной практике.

Ключевые слова: торги, аукцион, конкурс, организатор торгов

Summary

Dolgopolova L.M. Legal nature of auctions. – Article.

Bidding is a complex process, which includes subjects with significant economic interests. The article examines issues related to the definition of civil liability for violation of the rules of bidding.

Key words: auction, the deposit, application, auction, contest, organizer of the sale.